

Wereldberoemde artiesten naar de paus, maar geen Belgen

Lieve WOUTERS en Erik DE SMET

Jan VANRIET
Schilder, tekenaar en graficus

Schilder, tekenaar en graficus Jan Vanriet bouwde een internationale reputatie op. In *De Testamenten* verkende hij op zijn eigen creatieve wijze de Bijbel. Hij zou best wel die bijeenkomst willen hebben bijgewoond. „Ja, gewoon uit menselijke nieuwsgierigheid. Het moet boeiend zijn om eraan deel te nemen. Niet alleen de figuur van de paus, die toch een heel aparte persoonlijkheid is, fascineert me, maar ook de locatie en wie er nog zou zijn. Het is mijn natuurlijke nieuwsgierigheid, noem het voyeurisme, die me er naar toe zou drijven.”

Vanriet heeft het kerkinstituut evenwel geen boodschap te geven. „Ik verwacht van geen enkel instituut inbreng in het creatieve proces van kunstenaars. Je schildert of schrijft, omdat je zelf wat kwijt wil. Van instellingen gaat weinig stimulerends uit. Ik heb die prikkel niet nodig in mijn werk, en de meeste kunstenaars ook niet.”

Zelf zit de in Antwerpen wonende schilder niet te wachten op impulsen vanuit de Kerk. „Dat heeft ze inderdaad in het verleden veel gedaan, en die rol is jammer genoeg niet meer ingevuld. Vandaag worden schitterende werken gemaakt die mensen doen nadenken en tot bezinning brengen, maar ze worden niet opgepikt, omdat de houding te voorzichtig en conservatief is. Ik denk aan de aangrijpende videokunst van Bill Viola (die ook aanwezig was op de ontmoeting met de paus, *n.d.r.*) – die hoort thuis op een plek van geloofsbeleving, maar ook aan het vaak controversiële werk van Luc Tuymans of Jan Fabre, waarvan een groot religieus gevoel uitgaat. Ja, men zou er meer mee kunnen doen. Ik ben zelf niet gelovig, maar in mijn eigen werk zijn er voldoende sporen te vinden. Dat heeft te maken met de fundamentele menselijke beschouwing die erin aanwezig zijn.”

De Kerk mag dan wel gewaagde opdrachten geven? Jan Vanriet: „Er is geen confrontatie tussen de Kerk en actuele kunstenaars. De Kerk is te voorzichtig, en als er iets gedaan wordt met kunst, is de kwaliteit vaak beperkt. Een beetje avontuur zou best mogen. Helaas wordt in de Kerk nog te veel in de traditionele canons gedacht. De ganzenveer is toch al sinds een poosje vervangen door de computermuis, niet?” (EDS)

Jan Vanriet
© Belga

Jan HOET
‘Kunstpaus’

De voormalige directeur van het Gentse museum S.M.A.K. en curator van menige prestigieuze tentoonstelling in binnen- en buitenland denkt met genoegen terug aan het kerkelijke kunstevenement *Epifanie* in 2000. Op vraag van mgr. Arthur Luysterman nam Jan Hoet toen samen met priester Mark Delrue de leiding op zich.

„Ik zou op zo’n uitnodiging van het Vaticaan wel ingaan,” zegt Jan Hoet gretig, „want het wordt tijd dat de Kerk die vraag stelt. Ze is een eeuw te laat. Ze heeft alle grote kunst van de twintigste eeuw gemist, te beginnen bij *Guernica*.” Welk positief effect zou zo’n ontmoeting tussen paus en kunstenaars kunnen hebben? „Er zou een commissie moeten worden opgericht die de Kerk raad kan geven over kunst en hoe die evolueert. In de kunst van vandaag komt het schilderij op de eerste plaats, niet het thema. De artiest eist zijn vrijheid op. Daar is de Kerk soms te bang van.”

„De kunstenaar is begaan met de verhouding geest-lichaam, een kwestie waar Thomas van Aquino ook al mee bezig was. De Kerk beleefde die paradox altijd spontaan, tot vorige eeuw dus. De kunst zou de Kerk opnieuw in de werkelijkheid van het leven kunnen brengen. Want net omdat de kunst zo dicht bij het leven staat, heeft ze vaak een religieuze dimensie.”

„De Kerk zou gewoon ‘goede kunst’ moeten opnemen in de kerken, of het nu van gelovige kunstenaars komt of niet. Was Michelangelo zo’n vrome katholiek? Of neem nu Henri Matisse, de architect van de Rozenkranskapel in Vence. Hij was ook niet zo katholiek, maar dankzij zijn goede contacten met de zusters, heeft hij er een prachtig religieus bouwwerk van gemaakt. Hetzelfde geldt voor de joodse Chagall of de marxist Pasolini met zijn film over het Matteïevangelie.”

Of veel religieuze kunst van vandaag niet te veel wil choqueren om bruikbaar te zijn in een kerk? „En Christus aan het kruis dan, is dat geen schokkend beeld? Of die gruwelijke beelden van martelaren, afgebeeld met mes en gevilde huid of met tang en uitgerukte tong? Het iconoclasm (het omver schoppen van heilige huisjes, *n.d.r.*) in de kunst is van alle tijden.” (LW)

Jan Hoet
© Belga

Hedendaagse kunst kan beroeren. Hier de levensechte afgietsels van verwrongen dode paarden, balancerend op schragen, van Berlinda De Bruyckere. © Belga

Berlinda DE BRUYCKERE
Beeldend kunstenaar

De naam zegt de artistieke leek misschien (nog) niet zo veel, maar als u ooit op één van haar monumentale werken (zie foto) botste, bent u het wellicht nog niet vergeten. Berlinda De Bruyckere toont kwetsbare en toch heel krachtige figuren, sculpturen van mensen met dekens over zich heen, of waarvan armen en hoofd overgaan in takken van bomen. Schokkend vonden velen haar beelden van paarden, opgehangen aan bomen.

Berlinda de Bruyckere
© M. Devriendt

Weinig moeite kost het om religieuze diepte in haar werk te ontdekken. De kunstenaar geeft zelf grif toe dat ze zich laat inspireren door godsdiensten in het algemeen en de katholieke geloofstraditie in het bijzonder. Daar is ze immers zelf het meest in thuis.

Toch heeft ze niets verloren in het Vaticaan, zegt ze. „Ik vind het op zich wel een goed initiatief, maar andere mensen zijn beter geplaatst dan ik om met kerkleiders in gesprek te gaan. Ik zou niet weten wat ik daar moest zeggen of vragen. Of alleen dit: kunst kan mensen helpen om hun vragen over het leven en de zin van het bestaan op te lossen. Alleen al daarom verdient kunst een plaats in de Kerk.”

In de Sixtijnse kapel van het Vaticaan had de paus op 21 november een ontmoeting met 250 kunstenaars. De bijeenkomst, georganiseerd door de Pauselijke Raad voor de Cultuur, was bedoeld „om de vriendschap van de Kerk met de wereld van de kunst te vernieuwen”. Benedictus XVI zei dat de katholieke Kerk grote waarde hecht aan schoonheid. Dat blijkt uit de kerkelijke architectuur, de religieuze schilderkunst en de muziek, die in de liturgie de „geest helpt naar God op te stijgen”. Onder de genodigden waren gelovige en niet-gelovige beroemdheden, zoals de Nederlandse schrijvers Kader ABDOLAH en Cees NOOTEBOOM, maar geen landgenoten. Wij vroegen kunstenaars van bij ons of zij op een dergelijke uitnodiging zouden ingaan en wat zij zouden zeggen in het debat over Kerk, geloof en kunst.

Jef NEVE
Pianist en jazzcomponist

Wie kennen hem allereerst als jazzmuzikant, maar Jef Neves artistieke palet draagt meerdere kleuren. In januari komt hij naar buiten met een klassieke compositie op de liturgische tekst van het *Agnus Dei*. „De christelijke geloofstraditie levert onderwerpen die ook mij kunnen inspireren”, zegt hij daarover. Of hij naar het Vaticaan zou trekken, als de paus hem uitnodigde om van gedachten te wisselen over moderne kunst? Een moeilijke vraag, vindt Neve. „Spontaan zou ik zeggen ‘ja’, maar dan alleen als ik daar ook vrij zou kunnen spreken over onderwerpen die voor mij belangrijk zijn en voor mijn visie op het leven. Als het alleen voor de vorm is, bedank ik ervoor.”

Onderwerpen die hem na aan het hart liggen, noemt hij de gelijkheid tussen man en vrouw en de aanvaarding van homoseksualiteit. En als het gaat over de kunst? „Ik waardeer enorm de rol die de Kerk in het verleden speelde ten aanzien van kunstenaars. Ze bezorgde veel artiesten werk. Ze was de beschermvrouw van een niet onbelangrijk kunstpatrimonium. Als de Kerk in Rome de band met de kunstwereld verloor, dan is het omdat ze hopeloos achterop hinkt met de moderniteit. Meer lokaal merk ik dat er wel degelijk nog banden zijn tussen Kerk en kunst. Het probleem ligt volgens mij voornamelijk in Rome.”

Als muzikant zegt Jef Neve niet zoveel nadeel te ondervinden van die uitgerafelde band. Hij heeft voldoende andere inspiratiebronnen, luidt het. „Kunst geeft uiting aan wat leeft bij de mensen. Als mensen er niet mee bezig zijn, kunnen artiesten er ook niet veel mee. Toch juist de muzikant het initiatief van paus Benedictus XVI om hedendaagse artiesten te ontmoeten toe. „Het kan een stap zijn in de goede richting. Laten we het hopen. Ik ben ervan overtuigd dat iedere mens op zijn manier geloof nodig heeft. De rol van de Kerk is daarin dan ook van groot belang.”

„Daarom betreur ik evenzeer dat in onze cultuur de christelijke geloofstraditie de laatste dertig jaar zo weinig aandacht krijgt. Het is alsof we ons willen ontdoen van al wat daarmee te maken heeft. Al lijkt dat stilaan weer voorbij.” (LW)

Jef Neve
© Lieven Dirckx

Sylvia VANDEN HEEDE
Jeugdschrijfster

Als schrijfster is Sylvia Vandende Heede vooral bekend van *Vos en Haas*, fabelachtige verhalen voor jonge lezers met twee dieren in de hoofdrol. Haar werk werd meermaals bekroond, en ze bewerkte ook Bijbelverhalen.

„Ik ben schrijvend kunstenaar en ook gelovig, dus waarom zou ik er niet op ingaan?”, luidt haar antwoord op onze vraag hoe zij zou reageren op zulke uitnodiging van de paus. „Mijn bijdrage aan het debat zou echter veel beperkt zijn. Kerk en kunst, dan denk ik natuurlijk allereerst aan de muziek en de schilderkunst. Eeuwenlang diende de kunst de Kerk, en ook andersom. We moeten dat in de historische context zien. Wat de letteren betreft, is er een ander soort relatie, meen ik.”

„Bij mijn eerste twee boeken had ik het idee dat ik er een boodschap in ‘moest’ steken. Wat niet is gelukt. Daarna wierp ik dat juk af. Is mijn geloof dan in mijn werk afwezig? Nee, maar ik heb wel de drang mijn lezers iets bij te brengen. Ook in *Vos en Haas*. Zo wens ik dat kinderen goed leren lezen.”

Moet de Kerk zich niet meer bezighouden met de kunsten, zo vragen we haar. „Wat niet past in kunst is het ‘moeten’”, luidt het gevatte antwoord. „Het gaat in kunst veeleer om het ‘niet-moeten’, bijvoorbeeld dat je je niet moet schamen voor wat je zegt, schrijft of brengt. Schrijven is een confrontatie met jezelf, met wat diep verborgen zit. Als ik aan een nieuw werk begin, weet ik nooit waar ik zal uitkomen. Het boek brengt mij een boodschap. Schrijven is als dromen. Toch ben jij diegene die droomt. Het komt uit jezelf.”

Speelt geloof misschien een rol bij het schrijven? „Als je schrijft vanuit je ik, komt het vanzelf naar boven”, stelt de jeugdschrijfster. „Graag zou ik eens een roman voor volwassenden schrijven over Jakob, Leah en Rachel. Dat verhaal intrigeert me, en niet enkel als gelovige. Het is een sterk verhaal op zich. Ik geloof wel degelijk dat God kan ingrijpen in ons leven. Ook het bovennatuurlijke van het oorspronkelijke verhaal raakt me. Je zal dat dus merken aan wat ik er van maak. Ook de eerbied voor de tekst gaat me ter harte. Verwach van mij dus geen persiflage van de Bijbel.” (EDS)

Sylvia Vandende Heede
© VCB